

PROVOCATIO

En flervetenskaplig tidskrift om mänskliga rättigheter

Title:	Kriminalisera svensars sexköp utomlands? En kritisk diskursanalys av riksdagsdebatten om att frångå kravet på dubbel straffbarhet gällande sexköp		
Author(s):	Nike Stadler		
Language:	Swedish		
Keywords:	Sexturism, sexköpslagen, dubbel straffbarhet, svensk politisk debatt, kritisk diskursanalys		
Journal:	Provocatio	Pages	55-71
Year:	2016	ISSN:	2002-1631 (on-line), 2002-164X (print)
Issue:	2	Web:	http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index

ABOUT PROVOCATIO

Provocatio is published by Human Rights Studies at Lund University (www.mrs.lu.se). Human Rights Studies is part of the Department of History and offers a Bachelor programme and a Phd programme in human rights studies.

Provocatio aims to be a forum for critical and constructive analysis of and debate on human rights. Human rights can be many things: a legal system of principles and rules, a political language, an international practice, a philosophical idea, and a conflicting and evasive historical tradition. Human rights can serve as tools of resistance against oppression, but also as a rhetorical veneer for propaganda. Human rights are a phenomenon that needs to be studied in all this complexity.

The journal has developed out of *Skriftsamling i mänskliga rättigheter*, which was published in seven volumes from 2010 to 2014. Like that earlier publication, *Provocatio* is primarily an opportunity for students to get published. Most of the articles in *Provocatio* are shortened, revised versions of essays and theses by students on the Bachelor programme in Human Rights Studies at Lund University. The journal also welcomes submissions from Phd-students and researchers, as well as students on other study programmes.

The journal is not committed to any political or theoretical position, only to the potential of critical analysis. We welcome submissions with a broad range of perspectives.

EDITORIAL TEAM

The journal has a team of two permanent editors. For each issue, one or two editorial assistants are assigned; these are students on or alumni from the Bachelor programme in Human Rights Studies.

EDITORIAL POLICY

Provocatio is an open access journal, available free of charge online. Customary copyrights restrictions apply. In addition to research articles (some of which are revised student essays and theses) the journal publishes reviews of new academic literature, essays and reflections. *Provocatio* accepts texts in Swedish, English, Danish, and Norwegian. All submissions are reviewed by the editors. See "Instructions for authors" for further information.

CONTACT INFORMATION

Provocatio

Human Rights Studies

Lund University

P.O. Box 192, SE-221 00 Lund

E-mail: provocatio@mrs.lu.se

Journal web page: <http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index>

Department web page www.mrs.lu.se

Kriminalisera svenskars sexköp utomlands?

En kritisk diskursanalys av riksdagsdebatten om att frånga kravet på dubbel straffbarhet gällande sexköp

Nike Stadler

Svenska normer sätts ur spel när vi semesterar utomlands. Men bör köp av sexuella tjänster – som är olagligt i Sverige – vara lagligt för svenska medborgare när de befinner sig utanför svenskt territorium? Och har Sverige något ansvar för att stoppa den svenska sexturismen? I en forskningsrapport från 2008 uppgav cirka 80 procent av de tillfrågade svenska sexköparna att deras senaste sexköp skedde utomlands, delvis på grund av globaliseringen.¹ Valet av sexköpsland beror bland annat på hur sexmarknaden ser ut och hur de inhemska lagarna är reglerade.²

Frågan om huruvida Sverige bör kriminalisera sexköp utomlands för att stoppa den svenska sexturismen har cirkulerat i politiska debatter och gett upphov till motioner, riksdags- och mediala debatter. I denna undersökning har jag intresserat mig för hur Sveriges regering ser på Sveriges ansvar för sina medborgares sexköp utomlands. Anser riksdagen att det finns någon möjlighet att förändra den inställning som rapporten beskriver, där svenskar

¹ Charlotta Holmström & MayLen Skilbrei (red.), 2008, *Prostitution i Norden*, TemaNord 2008:604, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn, s. 358.

² Holmström och Skilbrei, 2008, s. 358.

inte känner samma ansvar att avstå från sexköp i utlandet som inom Sveriges gränser?

2010 presenterades en statlig utvärdering med förslag på förändringar av den svenska sexköpslagen. I utredningen konstateras bland annat att det finns ett behov av att utvidga sexköpsförbudets tillämpningsområde till att även gälla utomlands. Den generella utgångspunkten för straffbud i brottsbalken, där sexköpslagen statueras (kap 6, § 11), beskrivs vara deras universella tillämplighet.³ I Brottsbalken 2 kap 2 § 2 st stadgas dock även ett krav på dubbel straffbarhet. Denna princip innebär att svensk domstol endast kan döma för ett brott utomlands om handlingen är kriminaliserad även där den är utförd.⁴ Utredningen konstaterar, med detta i åtanke, att det inte finns några territoriella nationella begränsningar för sexköpslagens tillämplighet, men att det saknas tillräckliga juridiska grunder för att frångå kravet på dubbel straffbarhet.⁵

I juni 2016 kom ytterligare en rapport ut som behandlar frågan om en utvidgning av sexköpslagen. Även denna bedömer att ett undantag på dubbel straffbarhet vid köp av sexuell tjänst inte bör införas. Detta på grund av avsaknaden på internationell samsyn kring köp av sexuell tjänst, att det skulle avvika från systematiken i brottsbalken samt svårigheter för en effektiv tillämpning.⁶ I enlighet med sitt uppdrag lämnar ändå utredningen ett förslag där köp av sexuell tjänst undantas kravet på dubbel straffbarhet. Det konstateras även att Norge och Island lagför köp av sexuell tjänst även utomlands. Lagändringarna efter delbetänkandet föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.⁷

³ SOU 2010:49, *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999/2008*, s. 81.

⁴ SOU 2010:49, s. 257.

⁵ SOU 2010:49, s. 255.

⁶ SOU 2016:42, *Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.*, s. 112-119.

⁷ Regeringskansliet, "Starkt straffrättsligt skydd mot sexköp av barn och vuxna", 16 juni 2016, [hämtad 20160922],

Frågan om att frångå kravet på dubbel straffbarhet gällande sexköp debatterades i riksdagen senast 2010 och resulterade i en votering där majoriteten röstade nej till förslaget. Denna debatt är den senaste riksdagsdebatt där frågan om en kriminalisering av sexköp utomlands kom på tal. Debatten från 2010 ligger till grund för min undersökning, som syftar till att försöka få svar på hur debatten förs, vilka argument som framförs samt vilka underliggande diskurser som blir framträdande. Genom en analys av riksdagsdebatten ur ett perspektiv med fokus på makt och social ojämlikhet argumenterar jag vidare för att de argument som blir framträdande (re)producerar och upprätthåller en samhällelig kognition där människans skyldigheter fixeras vid territorium.

Den svenska sexköpslagen och riksdagens generella inställning till denna

Den svenska sexköpslagen trädde i kraft den 1 januari 1999 och statueras i 6 kap. 11 § Brottsbalken. Förslaget om en kriminalisering av sexköp ingick i regeringspropositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55), där en insikt om att uppmärksamheten måste riktas mot sexköparna, snarare än de prostituerade, framfördes. Sexköpslagen motiverades vid införandet bland annat med att prostitution medför allvarliga skador för samhället och individen, och att det ur ett jämställdhetsperspektiv är oacceptabelt att köpa sexuella tjänster. Förbudet ansågs även vara en markering gentemot andra länder samt ett sätt att motarbeta människohandel, vars gränsöverskridande karaktär ansågs kräva internationell samverkan. Kriminaliseringen av sexköpare ansågs framförallt ha en avskräckande effekt, och minska efterfrågan på sexuella tjänster.⁸ I Brottsbalken 2 kap 2 § 2 st stadgas ett krav på dubbel straffbarhet, vilket innebär att svensk domstol endast kan döma för ett brott begått utomlands om handlingen är kriminaliserad även där. Ett antal undantag från denna

<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/06/starkt-strafrattsligt-skydd-mot-sexkop-av-barn-och-vuxna/>

⁸ SOU 2010:49, s. 13.

princip har gjorts, bland annat gällande könsstympning, barnpornografibrott samt vissa narkotikabrott.⁹

I min analys av riksdagsdebatten¹⁰, som jag har hämtat mina citat från, fann jag att debattörernas inställning till prostitution, från både motståndar- och förespråkarsidan, generellt kan ses som ett uttryck för vad som brukar kallas den abolitionistiska inställningen, där sexköp ses som en omoralisk och oacceptabel handling som bör motarbetas eftersom det är ett uttryck för ojämlika maktrelationer. Relationen mellan människohandel och prostitution påtalas flera gånger i debatten, och debattörerna menar att sexköpslagen har verkat förebyggande inte bara när det kommer till prostitution utan även människohandel.

Både Socialdemokraternas och Vänsterpartiets företrädare beskriver prostitution som en form av slaveri¹¹ och talar i flera fall om prostitution och sexhandel som något som görs gentemot de prostituerade kroppar, snarare än gentemot individer. Detta implicerar att det, på grund av de ojämlika maktförhållanden som ligger till grund för prostitutionen, aldrig kan finnas någon frivillighet från den prostituerade sida. Kristdemokraternas och Centerpartiets representanter talar dock om prostitution i termer av frivillighet. En av Centerpartiets representanter visar på en starkt kritisk inställning, inte bara till förslaget om en kriminalisering utomlands, utan till den svenska sexköpslagen överlag och kan snarare relateras till vad som brukar kallas ”labour approach”. Denna approach talar om prostitution som ett legitimt arbete, och förespråkarna för detta perspektiv talar för en avkriminalisering/legalisering av yrket. I ledamotens anförande reduceras

⁹ SOU 2010:49, s. 16.

¹⁰ Riksdagens protokoll 2010/11:101, Torsdagen den 12 maj 2010, 7 § “Skärpt straff för köp av sexuell tjänst”, [hämtad 20151228], http://www.riksdagen.se/sv/DokumentLagar/Kammaren/Protokoll/Riksdagensprotokoll20101111_GY09101/

¹¹ “Jag har många gånger sagt att detta är dagens slaveri och att det är vår skyldighet att värna alla dem som får illa och utnyttjas i prostitutionen och stoppa handeln med kvinnors och människors kroppar.” – V

grunden för debatten till en fråga om självbestämmande och individuell frihet¹² och det största problemet med prostitution anser representanten vara stigmatiseringen av den prostituerade. Kristdemokraternas representant menar att lagen varken avskräcker eller används i den utsträckning som anses tillräcklig, men att den i grunden är bra.¹³ Utifrån detta uttalande kan man anta att ledamoten menar att lagen fungerar som ett uttryck för en moralisk ståndpunkt vilken hen delar, men att den är ineffektiv i rättsskipande mening.

Teun van Dijk, som inriktar sin diskursanalytiska forskning på sociala problem och hur överordnade diskurser bidrar till att konstruera värdehierarkier och upprätthålla makt, menar att det är viktigt att fokusera tillgången och kontrollen över diskursen ("discourse rights") då man studerar diskurser.¹⁴ Ju större möjlighet att medverka i diskurser och ju fler åhörare diskursen har, desto mer makt tillförsäkras makteliten. I debatten har riksdagsledamöterna genom sina sociala och politiska privilegier makt (om än möjligtvis begränsad) att påverka och begränsa svenska sexturister, men även sexindustrins former utanför Sveriges gränser. I van Dijks terminologi är ledamöterna alltså en maktelit som har exklusiv tillgång till diskursen samt makt att stifta lag. Förutom den exklusiva makten i producerandet av diskursen och i utformandet av Sveriges sexköpslag har riksdagsledamöterna även möjlighet att medverka i bildandet av en samhällelig social kognition, samt möjlighet att i detta forum definiera den rådande situationen vad gäller den svenska sexturismen.

¹² Exempel 1: "Det enda som har varit på tapeten idag är era moraliserande bedömningar av hur man har sex." – C

Exempel 2: "Det kokar ned det till att vad man säger från Sveriges riksdag är att vuxna människor inte kan fatta beslut om hur och när de ska ha sex när det finns pengar inblandade." – C

¹³ "Sexköpslagen är i grunden väldigt bra. Men vi har också sett att den varken avskräcker tillräckligt mycket eller används tillräckligt mycket." – KD

¹⁴ van Dijk, Teun. A. 1993, "Principles of Critical Discourse Analysis". *Discourse and Society*, vol. 4, nr. 2, s. 261.

Riksdagens syn på lagutvidgningens syfte och möjliga effekt

Debatten präglas av debattörernas olika syn på syftet med lagen, vilket resulterar i en diskrepans i synen på lagens effektivitet. Medan förespråkarna för en utvidgning av lagen menar att lagen kommer att verka normativt, med ett syfte att förändra svenskars inställning till sexköp utomlands, hävdar motståndarna mot en utvidgning av lagen, bland annat, att syftet med lagen är att hjälpa kvinnor i andra länder, förändra andra länders lagstiftning, tillförsäkra de prostituerade som påverkas av sexturismen att sexturister straffas och att förändra inställningen till prostitution bland andra länder och dess medborgare. Att åstadkomma detta anses dock inte vara möjligt eftersom Sverige beskrivs ha en unik syn på prostitution och kvinnor jämfört med andra länder, samt en lagstiftning begränsad till Sverige. Motståndarna menar istället att Sverige ska jobba för att sprida den svenska sexköpslagen på andra sätt. Att däremot både arbeta för en spridning av den svenska sexköpslagen och samtidigt utvidga den svenska lagen tas inte upp som ett alternativ eller en möjlighet.

Genomgående i debatten figurerar en hotbild, som målas upp genom argument där motståndarna till förslaget ger uttryck för att en lagutvidgning hade lett till kränkningar av de mänskliga rättigheterna för turister i Sverige.¹⁵ Därigenom flyttas fokus från offren för sexturism till offren för andra typer av brott, vilka beskrivs vara skyddade av grundläggande mänskliga rättigheter. Detta argument förutsätter att andra länder, med anledning av Sveriges agerande, skulle reagera med en slags vindikativ lagstiftning. Genom detta

¹⁵ Exempel 1: "Ett land som Uganda kriminaliserar nu homosexualitet. Ska de som har varit i Sverige på semester kunna fällas för sådana brott när de kommer tillbaka till Uganda? Vi anser att det är en grundläggande mänsklig rättighet att ha rätt till sin sexuella läggning liksom det är en kvinnas rätt att få välja om hon vill göra abort eller inte." – KD

Exempel 2: "Ger vi oss rätten i Sverige att döma någon för gärningar som har begåtts lagligt i ett annat land är det klart att det landet tänker samma sak gentemot Sverige." – C

påstående tillskrivs därigenom Sverige en avgörande internationell betydelse, där Sveriges agerande antas väcka internationell uppmärksamhet. I exempelvis Centerpartiets uttalande framgår även att andra länders reaktion skulle böttna i en förändrad inställning till Sverige, snarare än en viss inställning till gärningen i fråga. En förändring i andra länders lagstiftning, med anledning av Sveriges utvidgning av sexköpslagen, skulle därmed handla om någonting som andra länder gör ”gentemot” Sverige, som ett slags hämnd, varefter andra länder utmålas som fiender till Sverige. van Dijk menar att ett av de främsta sätten på vilken den dominanta makteliten misskrediterar den maktlösa gruppen är genom att rikta extensiv uppmärksamhet på det påstådda hotet för den dominanta gruppens intressen.¹⁶ I detta fall är hotet riktat mot de mänskliga rättigheterna för turister som kommer till Sverige, och fungerar därför både som ett hot mot Sveriges nationella intressen och mot andra länders medborgare. Även om hotet inte direkt tillskrivs den grupp som blir utsatt för sexturism är gruppen satt i en negativ kontext, där förhindrandet av sexköp utomlands leder till någon annans skada, vilket är en skada för Sverige. Representanterna talar därigenom utifrån ett perspektiv som beskyddare av mänskliga rättigheter och Sveriges nationella intressen.

Generellt anser motståndarna att en utvidgning av lagen inte hade varit effektiv då det hade uppstått svårigheter vid utredningen av brottet.¹⁷ Därmed förutsätts att en förändring i den samhälleliga attityden gentemot sexköp utomlands har sin grund i brottets uppföljningsmöjligheter, till skillnad från förespråkarna som menar att just fällandet av sexköparna är mindre viktigt,

¹⁶ van Dijk, Teun. A. 1993, “Principles of Critical Discourse Analysis”. *Discourse and Society*, vol. 4, nr. 2, s. 264.

¹⁷ Exempel: “Det försvårar självklart kraftigt möjligheten att utreda ett brott som vi anser har begåtts när man inte har begått något brott i det land där man befinner sig. Den första frågan man måste ställa sig är hur brottet ska styrkas. Vem ska utreda brottet? Är det polisen i det landet där man gjort något lagligt?” – M

eftersom det är lagens normerande effekt som väger tyngst.¹⁸ Detta sägs mot bakgrund av att den svenska sexköpslagen antas ha förändrat de samhälleliga attityderna gentemot sexköp. Därigenom tillskrivs en frångång från kravet på dubbel straffbarhet en viss bärighet och förutsätter att denna utvidgning faktiskt hade lett till en förändrad attityd bland svenska sexturister, *även om* utredningsmöjligheterna är låga. En diskursiv strid kring normativitet och lagar blir här framträdande i debatten, särskilt gällande grunden för lagstiftning. Förespråkarnas argument om lagens normativa verkan kontrasteras med argument om faran med att lagen skulle få en normativ effekt, eftersom det skulle leda till att andra länder inför samma typ av lagstiftning. Den normativa verkan som motståndarna pekar på avser dock den dubbla straffbarheten *per se*.¹⁹ Eftersom Sverige och andra länder i flera fall redan har gjort avsteg från den dubbla straffbarheten är den normativa risk som ledamoten varnar för alltså redan tagen.

I vissa argument framkommer dock en tro på att lagutvidgningen hade varit effektiv, men att en utvidgning av lagen inte hade lönat sig då den endast hade begränsat svenskar och inte hade stoppat hela den globala sexindustrin. Det framkommer även argument som implicerar att de svenskar som köper sex utomlands får stå för konsekvenserna av det.²⁰

¹⁸ Exempel: “Det är min uppfattning att den stora effekten som den svenska sexköpslagen har haft har varit att den har varit normerande. Det handlar inte om att man kan lyckas fälla en massa människor, utan det är någonting som har hänt i det svenska samhället. [...] Jag tror att den här normerade verkan, som faktiskt skulle kunna inträffa om vi också förbjöd sexturismen där man åker utomlands för att köpa sex, skulle kunna ha en ganska kraftfull effekt.” – MP [sic]

¹⁹ “Vi har i replikskiften fått höra både från Miljöpartiet och från Vänsterpartiet att de vill ta bort kravet på den dubbla straffbarheten för att få en normativ verkan. Men det är just risken för att få en normativ verkan som gör att vi inte ska ta bort kravet på den dubbla straffbarheten.” – C

²⁰ “Om vi filosofiskt skulle tro att det bara är svenska män som köper sex i utlandet vore biten av att ta bort den dubbla straffbarheten alldeles utmärkt. Tyvärr är det inte bara svenska män som köper sex. Pondera att vi vill hjälpa kvinnor

Genom dessa påståenden impliceras att syftet med lagen är att stoppa de globala sexköparna överlag, inte specifikt de svenska sexturisterna. Eftersom den svenska jurisdiktionen inte har potential att göra detta anses lagförslaget därför inte vara erforderligt. Genom att peka på lönlösheten i lagutvidgningen eftersom det ”inte bara är svenska män” som köper sex frånskriver i detta fall Moderaterna Sverige ansvaret, både i upprätthållandet av den globala sexindustrin och över de svenska medborgare som åker utomlands och köper sex. I vilken utsträckning Sverige faktiskt vill ”hjälpa” kvinnor i andra länder blir även otydligt genom användningen av begreppet ”ponera”. Medan förespråkarna menar att Sverige har en ”skyldighet” att värna om alla prostituerade, oavsett nationalitet, pratar motståndarna i termer av att ”hjälpa andra kvinnor”. Därigenom ses lagförslaget som ineffektivt, eftersom en begränsning av svenska sexturister inte kommer att förändra dessa kvinnors situation. Argumenten kan dock tyckas märkliga, med tanke på att den svenska sexköpslagen har ett exklusivt fokus på sexköparen. Hur effektiv lagen hade varit utomlands, eller i Sverige för den delen, om syftet hade varit att ”hjälpa” de prostituerade går därmed inte att svara på, eftersom lagens syfte är att verka avskräckande och förhindra sexköparna²¹, snarare än att direkt bistå eller hjälpa de prostituerade.

I argumentet fungerar även viljan att hjälpa kvinnorna som en motsättning till att förhindra svenska sexturister från att köpa sex utomlands. Detta

i andra länder. Då är inte det vägen att gå, utan det är att så mycket hårdare jobba med att informera om vår sexköpslag. [...] Det glädde mig faktiskt när jag såg löpsedeln i Expressen i går om att två svenska män åkte i fängelse för att de köpt sex i Filippinerna. Jag tycker att det är jättebra och lite avskräckande.” – M [sic]

[Sexköpslagen] ”har varit normerande, men den har varit normerande i Sverige. Den har inte varit normerande i övriga världen. [...] Är det någonting vi ska göra för att få en rejäl förändring är att trycka på att synen på prostitution har ett samband med synen på människohandel. Men att vi lägger in en dubbel straffbarhet innebär inte att andra länder ändrar sin syn. De måste ändra sin egen lagstiftning.” – KD

²¹ SOU 2010:49, s. 13.

dikotomiserande perspektiv förutsätter en syn på Sveriges kapacitet som begränsad, där möjligheten att både arbeta med att sprida den svenska sexköpslagen och att samtidigt arbeta för en kriminalisering av svenskars sexköp utomlands ignoreras. Kristdemokraternas representant argumenterar även för att andra länder bör anamma den svenska sexköpslagen och ändra sin syn på prostitution men att en lagutvidgning inte hade förändrat andra länders syn på prostitution. Även detta uttalande kan tolkas som ett implicit sätt att säga att det inte är betydelsefullt att straffa svenskar när andra länders medborgare inte kan blir straffade, eller att propagera för det felaktiga i sexköp utomlands när andra inte tycker att det är fel. Kristdemokraternas argument förutsätter därigenom att utgångspunkten för lagförslaget är en vilja att förändra andra länders lagstiftning och syn på prostitution, vilket reducerar debatten till att handla om hur ”vi” kan påverka ”dem” istället för hur Sverige kan påverka och begränsa svenska sexturister. De sociala normer angående sexturism som finns i Sverige ignoreras därmed, vilket kan implicera att det inte finns något behov av att förändra den inställning till prostitution och sexturism som finns i Sverige.

Riksdagens syn på dubbel straffbarhet

En huvudsaklig diskursiv strid i debatten är debattörernas olika syn på kravet om dubbel straffbarhet och när det är möjligt att frånga principen. Förespråkarna för förslaget refererar till de brott som tidigare undantagits från kravet på dubbel straffbarhet, och menar att de är ett bevis på att en utvidgning av lagen är möjlig.²² Vänsterpartiets ledamot implicerar även att sexköp är ett brott mot de mänskliga rättigheterna, och att motståndarna, genom att motsätta sig förslaget, inte lägger vikt vid beskyddandet av dessa. Motståndarna menar å sin sida att undantagen gjorts för brott av högre

²² “Jag menar att Kristdemokraterna många gånger värnar om alla människors rättighet. [...] Principen om dubbel straffbarhet har vi tagit bort när det gäller brott mot barn. Det är väl lika självklart att man också skulle kunna göra det här.” – V

straffvärde, och att andra länders inställning då var i enighet med Sveriges.²³ De hävdar även att det krävs en universell samstämmighet och att andra länder också har lagfört brottet för att kunna frånga kravet på dubbel straffbarhet.²⁴ En kan dock fråga sig huruvida ett avsteg från kravet på dubbel straffbarhet hade varit nödvändig om brottet ifråga redan är lagfört även i andra länder.

Centerpartiet menar att det inte bör vara straffbart att köpa sex utomlands med anledning av att ”de” till skillnad från ”oss” anser att det är acceptabelt. Genom detta uttalande tillskriver ledamoten andra länder ett politiskt ställningstagande som är oföränderligt, på så sätt att Sverige inte kan påverka det. Samtidigt menar motståndarna i andra uttalanden att Sverige måste jobba mer för att exportera den svenska sexköpslagen, vilket förutsätter att synen på prostitution i andra länder inte är statisk. Grunden för att kunna göra ett undantag från principen om dubbel straffbarhet anses i citatet vara att andra länder har liknande inställning till prostitution som Sverige. Representanten menar att vi kan tycka att det är fel att svenskar köper sex utomlands, men att

²³ ”I Sverige har vi undantag från dubbel straffbarhet när det gäller sexuella övergrepp mot barn, människohandel, barnpornografibrott och vissa folkrättsbrott. Dessa brott är undantagna för att de är särskilt allvarliga. Därutöver har de väsentligt högre straffvärde än vad köp av sexuell tjänst har. [...] Socialdemokraternas, Miljöpartiets och Vänsterpartiets förslag är ogenomtänkt eftersom prostitution är lagligt i många länder. I vissa länder tillåter man även koppleri. Att det är så kan vi tycka är vansinnigt tråkigt.” – M

²⁴ Exempel 1: ”Precis som vi i Sverige har rätt att bestämma lagarna i vårt land har andra länder rätten att bestämma lagarna i sitt land. De allra flesta länder i världen har bestämt att sexköp ska vara lagligt. Det kan vi tycka vad vi vill om i Sveriges riksdag, men vi kan inte påverka det. [...] Att tycka att svenska män inte ska åka utomlands och köpa sex är inte samma sak som att säga att det ska vara olagligt eller att vi ska kunna döma dem för det när de kommer hem. Ska vi ta bort dubbel straffbarhet för alla gärningar?” – C

Exempel 2: ”Vi är väldigt ensamma, både inom Europa och i övriga världen, med att överhuvudtaget ha den här synen, att se kvinnor som brottsoffer och att vilja hjälpa dem.” – KD

det inte är en grund för att utvidga lagen. Även i detta argument skapas ett stort avstånd mellan "tyckande" och lagstiftning. Centerpartiets retoriska fråga – "Ska vi ta bort dubbel straffbarhet för alla gärningar?" – visar även på en vilja att vara konsekvent i användandet av dubbel straffbarhet. Därigenom likställs sexköp som samhälleligt fenomen med andra brott utan vidare reflektion över olika brotts straffvärde. Representanten hänvisar även till suveränitetsprincipen och menar att Sverige inte kan försöka bestämma ett annat lands lagar. Detta kan ses som ett avledande argument, då debatten handlar om att utvidga den svenska sexköpslagens räckvidd till att även gälla på andra staters territorium, inte om att ändra någon annan stats lagstiftning.

Sveriges vilja att hjälpa kvinnor beskrivs av Kristdemokraterna som ensam i sitt slag, vilket sätter Sverige över andra länder och kan ses som en direkt negativ utvärdering av andra i kontrast till den positiva utvärderingen av Sverige. Att framställa Sverige som en slags hjältestat som är världsledande gällande synen på kvinnor kan (genom legitimeringen och den positiva utvärderingen av Sveriges politiska värderingar) fungera som en slags friskrivningsklausul från ansvaret för ett vidare arbete med kvinno- och jämställdhetsfrågor. Argumentet kan även anses vara ett exempel på brist på relevant information då Kristdemokraternas representant menar att Sverige ser kvinnor som brottsoffer. Den svenska sexköpslagen tillskriver dock ingen en brottsofferstatus, eftersom lagen inte ger svar på huruvida den som utnyttjats har ställning som målsägande eller inte.

Till skillnad från motståndarnas inställning till kravet på dubbel straffbarhet beskriver företrädarna det som oproblemiskt att frånga kravet på dubbel straffbarhet ; vad som snarare ses som problematiskt är att inte göra det.²⁵ En utvidgning av lagen ses som ett sätt att underlätta för ambitionen, som understöds av majoriteten av de debatterande ledamöterna, att sprida

²⁵ "Tidigare har vi hört från Alliansens företrädare att det är viktigt att exportera den svenska sexköpslagstiftningen. Men vad ger det för bild av Sverige att vi tycker att det är okej att många svenska män åker och köper sex i de länder där vi vill införa den svenska sexköpslagstiftningen? Hur påverkar det möjligheten att exportera den svenska sexköpslagstiftningen?" – V

den svenska sexköpslagen. Att inte kriminalisera svenskars sexköp utomlands ses därigenom som ett hinder för att effektivt sprida sexköpslagen. Genom att sätta detta argument i relation till vad motståndarna tidigare sagt om att exportera den svenska sexköpslagen framstår det därmed som att deras faktiska vilja att sprida lagen kan betvivlas. I nedanstående citat menar även Vänsterpartiet att den globala bilden av Sverige kan försämrats genom att inte frångå kravet på dubbel straffbarhet, då det skulle visa på en dubbelmoral i Sveriges politik. Därigenom ses motståndet mot förslaget som ett hot, som kommer att åsamka andra länders bild av Sverige skada.

Debattens fem diskurser

Fem olika diskurser kan identifieras i debatten. En juridisk diskurs, en hotbildsdiskurs, en rättighetsdiskurs, en frihetsdiskurs samt en suveränitetsdiskurs. Debattens grund kan ses som en ideologisk kamp mellan förespråkarsidans diskurs om allas lika värde och motståndarnas argument om internationella rättsprinciper.

Inom den juridiska diskursen råder en meningsskiljaktighet kring vikten av brottets uppföljningsmöjligheter. Motståndarna till förslaget menar att det kommer att vara svårt att utreda brottet, varför en utvidgning av lagen inte är till någon nytta. Förespråkarsidan menar istället att utvidgningen, oavsett utredningsmöjligheterna, kommer att förändra den samhällsliga kognitionen bland svenskar och verka normerande. Synen på lagstiftning och grunden till denna blir därmed tydlig, särskilt gällande lagars normativa verkan.

Paradoxalt nog motiveras debattörernas ställningstaganden, delvis från båda sidor, genom en hänvisning till allas lika värde och de mänskliga rättigheterna. Genom ett konstituerande av en hotbild reducerar motståndarna problematiken i debatten till en fråga om andra länders kulturella och politiska ställningstaganden, vilka den svenska turistens skyldigheter fixeras vid. Hotbilden konstitueras genom att med ett närmast axiomatiskt antagande beskriva hur en utvidgning av lagen skulle leda till kränkningar av de mänskliga rättigheterna för bland annat polska och

ugandiska turister i Sverige. Eftersom andra länders syn på prostitution beskrivs vara vitt skild från den svenska inställningen, har svenska medborgare därmed ingen skyldighet att avstå från valet att köpa sex utomlands. Diskursen implicerar därmed att människans skyldigheter gentemot andra begränsas till hur den stat vars territorium man befinner sig på ser på vad som är rätt eller fel, straff- eller inte straffbelagt. Den kan därigenom sättas inom en bredare diskurs om turism, vilken Ryan och Hall redogör för i boken *Sex Tourism: Marginal People and Liminalities*, som menar att semestern sanktioneras som en möjlighet för turisten att göra avkall på sin traditionella roll i samhället och fungerar som en friskrivning från de sociala och juridiska ramverk och normer som normalt sett begränsar medborgaren.²⁶ Förespråkarna implicerar istället att respekten för de mänskliga rättigheterna ligger till grund för viljan att utvidga lagen. Motståndarsidan anklagas därmed för att inte värna om de mänskliga rättigheterna.

Medan majoriteten av ledamöterna är positivt inställda till den svenska sexköpslagen finns det ledamöter som talar om prostitution i termer av frihet; prostitution kan, enligt ledamöterna, vara en frivillig praktik och bör därmed ses som ett arbete likt andra. Förespråkarna från Västernpartiet och Miljöpartiet diskvalificerar denna hållning, då de menar att prostitution är en form av slavarbete som görs mot den prostituerades kropp.

Frihetsdiskursen går även in i en diskurs om suveränitet och länders självbestämmande och integritet, vilket framhålls som mycket viktigt bland motståndarna till förslaget. Att frångå principen om dubbel straffbarhet skulle innebära ett överskridande av suveränitetsprincipen. Det impliceras i vissa av motståndarargumenten att syftet med lagen skulle vara att förändra andra länders lagstiftning, snarare än att utvidga Sveriges egna. Förespråkarna kontrar argumenten om självbestämmande med att Sveriges ansvar och politiska vilja att stoppa svenska medborgare från sexköp utomlands inte kan grundas i andra länders politiska ståndpunkter.

²⁶ Ryan, Chris & Hall, Colin Michael, 2001, *Sex Tourism: Marginal People and Liminalities*, Routledge, London, s. 148.

Kriminalisera svenskars sexköp utomlands?

Frågan om hur vi bör reglera Sveriges sexturism är oklar, liksom konsekvenserna av en lagutvidgning. Det kan dock tyckas problematiskt att flera av motståndarna till förslaget i förlängningen legitimerar svenskars sexköp utomlands med argument som implicerar att en begränsning av möjligheten att köpa sex utomlands för svenska sexturister inte nödvändigtvis leder till en förändrad situation för de prostituerade eller en förändrad inställning till sexturism i andra länder. Den typen av "inte bara svenska män"-argument kan bidra till, och upprätthålla, en samhällelig kognition där sexturisten friskrivs från ansvaret att avstå från sexköp eftersom hen endast anses utgöra en liten del av efterfrågan som upprätthåller sexindustrin och att den enskilda individen, eller staten för den delen, inte kan förändra hela den globala sexindustrin. Genom att vidare hävda att de flesta svenskar som åker utomlands och köper sex vidkänns konsekvenserna av sexköpet, definieras den rådande situationen som oöverhängande, vartefter en även kan (re)producera en social inställning där sexturism inte anses vara ett kritiskt samhällsproblem.

Diskursen upprätthåller även ett "vi"- och "dem"-perspektiv, genom tillskrivandet av andra länders politiska ställningstagande till sexturism och prostitution. Andra länder utmålas i flera av argumenten som fiender till Sverige, och antas reagera på en utvidgning av den svenska sexköpslagen med en hämndbaserad revidering av sin egen lagstiftning.

Debatten visar på att presumtionen om nationalstatens ansvar och jurisdiktion är stark. Motståndarsidans argument utgår helt ifrån föreställningen om territorialitet, att Sverige endast kan anses ha ansvar för sina medborgares handlingar på sitt eget territorium. Detta kan sättas inom en betydligt bredare diskussion om den egentliga distinktionen mellan medborgerliga rättigheter och mänskliga rättigheter, och relateras till något som kan ses som en grundtanke gällande de mänskliga rättigheterna: att nationalstaten har förpliktelser att upprätthålla, skydda och främja mänskliga rättigheter för de personer som faller inom deras egen jurisdiktion. Det är

anmärkningsvärt hur de turister som befinner sig i Sverige i debatten sätts i ett dikotomiskt förhållande till den grupp som lagutvidgningen gäller, som befinner sig utanför Sveriges gränser. Det anses vara antingen eller, där de utländska turisternas rättigheter ses som mer angelägna att beskydda än vad det anses vara att begränsa möjligheterna för de svenska medborgare som befinner sig utanför Sveriges gränser att köpa sex. Rätten till den egna sexualiteten och rätten att göra abort kan dock ses som basala mänskliga rättigheter, och statueras tydligt i konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Oavsett om en ser prostitution som ett yrke som vilket annat, och även om en anser att den prostituerade inte utnyttjas eller lever under hot och otrygga förhållanden (och att sexköparen därmed inte kränker den prostituerades rätt- och friheter), så är homosexualitet en rättighet. Att köpa sex däremot, är det inte.

Frågan om att kriminalisera svensk sexturism är därmed mycket intressant ur ett människorättsperspektiv. Diskussionen om och möjligheten att ytterligare frånga kravet på dubbel straffbarhet, samt den politiska viljan att göra så, kan tolkas som ett skifte i förhållningssättet till statens traditionella ansvar och jurisdiktion.

Referenser

- Holmström, Charlotta & MayLen Skilbrei (red.), 2008, *Prostitution i Norden*, TemaNord 2008:604, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn.
- Ryan, Chris & Hall, Colin Michael, 2001, *Sex Tourism: Marginal People and Liminalities*, Routledge, London.
- Samarasinghe, Vidyamali, 2007, *Female Trafficking in Asia: the Resilience of Patriarchy in a Changing World*, Routledge, New York.
- van Dijk, Teun. A. 1993, "Principles of Critical Discourse Analysis". *Discourse and Society*, vol. 4, nr. 2, s. 249-283.

Offentligt tryck

- Regeringskansliet, "Lagföring i Sverige av sexköp utomlands ska utredas", 30 januari 2015, [hämtad 20151228],
<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/01/lagforingisverigeavsexkoputomlandsskautredas/>
- Regeringskansliet, "Stärkt straffrättsligt skydd mot sexköp av barn och vuxna", 16 juni 2016, [hämtad 20160922],
<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/06/starkt-straffrattsligt-skydd-mot-sexkop-av-barn-och-vuxna/>
- Riksdagens protokoll 2010/11:101, Torsdagen den 12 maj 2010, 7 § "Skärpt straff för köp av sexuell tjänst", [hämtad 20151228],
http://www.riksdagen.se/sv/DokumentLagar/Kammaren/Protokoll/Riksdagensprotokoll2010111_GY09101/
- SOU 2010:49, "Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 19992008.", Elanders Sverige AB, Stockholm, [hämtad 20151228],
<http://www.regeringen.se/contentassets/2ff955c847ed4278918f111ccca880dd/forbudmotkopavsexuelltjanstenutvardering19992008sou20104>
- SOU 2016:42, "Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m. ", Elanders Sverige AB, Stockholm, [hämtad 20160922],
<http://www.regeringen.se/contentassets/e6f8d9b7f55b4945bf89d72bc5951129/ett-starkt-straffrattsligt-skydd-mot-kop-av-sexuell-tjanst-och-utnyttjande-av-barn-genom-kop-av-sexuell-handling-mm-sou-2016-42.pdf>